(i) Printed Pages : 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code : | 8 | 0 | 5 | 5 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 0 | 3 |

B.Ed. 4th Semester

(2042)

GENDER, SCHOOL AND SOCIETY

Paper : F-4.1 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 40

Note :— Attempt FIVE questions in all, selecting ONE question each from Units I to IV. Unit V is compulsory.

UNIT—I

1. Discuss the role of gender stereotyping in creating the different forms of gender biases in the Indian society. 8

2. Explain with examples the patriarchal structures of Indian society with reference to masculinity and feminism. 8

UNIT—II

3. Elaborate with suitable examples the hidden gender biases in education with reference to curricular choices and classroom practices. 8

4. Discuss the inequalities of girls education in Indian society in terms of access and retention in the school. 8

UNIT—III

5. Discuss the process of socialization with special reference to the formation of gender identities in the formal education system. 8

6. Explain how education can play a role to deal with the social issues like domestic violence and female foeticide. 8

UNIT—IV

7. Differentiate gender equity and equality in India with reference to caste, class and region. 8

8. Discuss the policy initiatives for women empowerment in India. What are the challenges before the implementation and success of the policies ? 4+4

UNIT—V

9. Write short notes on the following :
   (a) Gender inequalities
   (b) Patriarchy
   (c) Female infanticide
   (d) Gender equity. 4×2

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— सभी में से पाँच प्रश्न करें, प्रत्येक यूनिट I से IV में से एक प्रश्न का चयन करें। यूनिट-V अनिवार्य है।

यूनिट–I

1. भारतीय समाज में लैंगिक पूर्वाग्रहों के विभिन्न रूपों के निर्माण में लैंगिक रूढ़िवादिता की भूमिका की चर्चा कीजिए। 8

2. पुरुषत्व और नारीवाद के संदर्भ में भारतीय समाज की पितृसत्तात्मक संरचनाओं को उदाहरण सहित समझाइए। 8

यूनिट–II

3. पाठ्यचर्या विकल्पों और कक्षा अभ्यासों के संदर्भ में शिक्षा में छिपे हुए लैंगिक पूर्वाग्रहों को उपयुक्त उदाहरणों के साथ विस्तृत करें। 8

4. स्कूल में प्रवेश और रोक के संदर्भ में भारतीय समाज में लड़कियों की शिक्षा की असमानताओं पर चर्चा करें। 8

यूनिट–III

5. औपचारिक शिक्षा प्रणाली में लैंगिक पहचान के गठन के विशेष संदर्भ में समाजीकरण की प्रक्रिया की चर्चा कीजिए। 8

6. बताएं कि घरेलू हिंसा और कन्या भ्रूण हत्या जैसे सामाजिक मुद्दों से निपटने के लिए शिक्षा कैसे भूमिका निभा सकती है ? 8

यूनिट–IV

7. जाति, वर्ग और क्षेत्र के संदर्भ में भारत में लैंगिक समता और समानता में अंतर करें। 8

8. भारत में महिला सशक्तिकरण के लिए नीतिगत उपक्रम की चर्चा कीजिए। नीतियों के कार्यान्वयन और सफलता के सामने क्या चुनौतियाँ हैं ? 4+4

यूनिट–V

9. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखिए :

(क) लैंगिक असमानता

(ख) पितृसत्ता

(ग) कन्या भ्रूण हत्या

(घ) लैंगिक समता। 4×2

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ-V ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ–I

1. ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਰੂੜੀਵਾਦ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

2. ਪੁਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਨਾਰੀਵਾਦ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪੁਰਖੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ। 8

ਯੂਨਿਟ–II

3. ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਕੱਲਪਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਸਰੂਮ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਲੁਕਵੇਂ ਲਿੰਗ ਪੱਖਪਾਤ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ। 8

4. ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਰੋਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ–III

5. ਰਸਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਪਛਾਣਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

6. ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਵਰਗੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ? 8

ਯੂਨਿਟ–IV

7. ਜਾਤ, ਵਰਗ ਅਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗਕ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ। 8

8. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਲਈ ਨੀਤੀਗਤ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹਨ ? 4+4

ਯੂਨਿਟ–V

9. ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਲਿੰਗ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ

(ਅ) ਪਿਤਰਸੱਤਾ

(ੲ) ਕੰਨਿਆ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ

(ਸ) ਲਿੰਗ ਨਿਰਪੱਖਤਾ। 4×2

(i) Printed Pages: 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code : | 8 | 0 | 5 | 6 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 0 | 3 |

B.Ed. 4th Semester

(2042)

GUIDANCE AND COUNSELING

Paper—F-4.2 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours] **[Maximum Marks : 40**

Note :— Attempt *five* questions in all, selecting *one* each from Units I-IV and Q.No. 9 (Unit-V) which is compulsory. All questions carry equal marks.

UNIT—I

1. Discuss the process of educational and personal guidance.
2. Define counselling and state its assumptions and purpose.

UNIT—II

3. Throw light on the role of headmaster and teacher in guidance program.
4. Discuss the problems faced in organisation of guidance program in Indian schools.

UNIT—III

5. Define job analysis and give an overview of different methods of job analysis.
6. In what ways interest and achievement tests are helpful in understanding the person ?

UNIT—IV

7. Explore the guidance needs of Indian adolescents.

8. Enumerate different approaches to counseling. Which technique is the best to use in case of adolescents ? Discuss.

UNIT—V

9. Write short notes on :

(a) Need of guidance

(b) Use of intelligence tests in guidance

(c) Objectives of guidance

(d) Use of non testing techniques.

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— सभी में से **पाँच** प्रश्न करें। यूनिट I से IV में प्रत्येक से एक-एक प्रश्न करें। प्र. न. 9 (यूनिट-V) अनिवार्य है। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं।

यूनिट–I

1. शैक्षिक और व्यक्तिगत मार्गदर्शन की प्रक्रिया की चर्चा करें।

2. परामर्श को परिभाषित कीजिए तथा इसकी मान्यताएं एवं उद्देश्य बताइए।

यूनिट–II

3. निर्देशन कार्यक्रम में प्रधानाध्यापक एवं शिक्षक की भूमिका पर प्रकाश डालिए।

4. भारतीय विद्यालयों में निर्देशन कार्यक्रम के आयोजन में आने वाली समस्याओं की चर्चा कीजिए।

यूनिट–III

5. कार्य विश्लेषण को परिभाषित कीजिए तथा कार्य विश्लेषण की विभिन्न विधियों का संक्षिप्त विवरण दीजिए।

6. किस प्रकार रुचि और उपलब्धि परीक्षण व्यक्ति को समझने में सहायक होती हैं ?

यूनिट–IV

7. भारतीय किशोरों की मार्गदर्शन आवश्यकताओं का निरीक्षण करें।

8. परामर्श के विभिन्न उपागमों का उल्लेख कीजिए। किशोरों के मामले में कौनसी तकनीक का उपयोग करना सबसे अच्छा है ? चर्चा करें।

यूनिट–V

9. लघु नोट लिखें :—

(क) मार्गदर्शन की आवश्यकता

(ख) मार्गदर्शन में बुद्धि परीक्षणों का उपयोग

(ग) मार्गदर्शन के उद्देश्य

(घ) गैर परीक्षण तकनीकों का उपयोग।

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ-ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 (ਯੂਨਿਟ-V) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ–I

1. ਵਿਦਿਅਕ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

2. ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੱਸੋ।

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਹੈੱਡਮਾਸਟਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ।

4. ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਕਾਰਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ।

6. ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਪਰੀਖਣ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਭਾਰਤੀ ਕਿਸ਼ੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰੋ।

8. ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹੁੰਚਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਕਰੋ। ਕਿਸ਼ੋਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ ? ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਨਿਮਨਲਿਖਤ 'ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਲੋੜ

(ਅ) ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧੀ ਪਰੀਖਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

(ੲ) ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼

(ਸ) ਗੈਰ ਟੈਸਟਿੰਗ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।

(i) Printed Pages : 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code : | 8 | 0 | 5 | 7 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 0 | 3 |

B.Ed. 4th Semester

(2042)

INCLUSIVE SCHOOL (In all Mediums)

Paper : F–4.3

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 40

Note :— Attempt FIVE questions in all. Select ONE question from each of the four units. Fifth unit is compulsory.

UNIT—I

1. Establish the need and importance of Inclusive School. 8

2. Illustrate barriers to inclusive education. 8

UNIT—II

3. Classify children of physical and psychological diversity. 4,4

4. Develop an educational program for CWVI. 8

UNIT—III

5. Define role of teacher and community in inclusion. 8

6. Describe strategies to promote inclusive education. 8

UNIT—IV

7. Highlight role of RCI in inclusive education. 8

8. Discuss elements of inclusive education in RTE 2010. 8

UNIT—V

9. Attempt any **four** :

   (a) Sensory impairment

   (b) Dyslexia

   (c) Economic Diversity

   (d) Integrated Education

   (e) Inclusive School

   (f) Assistive Technology

   (g) Role of parents in Inclusion

   (h) Innovative practices in Inclusion. 2×4=8

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— सभी में से **पाँच** प्रश्न करें। चार यूनिटों में से प्रत्येक से एक प्रश्न का चयन करें। यूनिट-V अनिवार्य है।

यूनिट–I

1. समावेशी विद्यालय की आवश्यकता और महत्व को प्रतिपादित करें। 8

2. समावेशी शिक्षा में आने वाली बाधाओं को स्पष्ट कीजिए। 8

यूनिट–II

3. शारीरिक और मनोवैज्ञानिक विविधता वाले बच्चों का वर्गीकरण कीजिए। 4,4

4. सी.डब्ल्यू.वी.आई. के लिए एक शैक्षिक कार्यक्रम विकसित करें। 8

यूनिट–III

5. समावेशन में शिक्षक और समुदाय की भूमिका को परिभाषित कीजिए। 8

6. समावेशी शिक्षा को बढ़ावा देने के लिए रणनीतियों का वर्णन करें। 8

यूनिट–IV

7. समावेशी शिक्षा में आर.सी.आई. की भूमिका पर प्रकाश डालिए। 8

8. आर.टी.ई. 2010 में समावेशी शिक्षा के घटकों पर चर्चा करें। 8

यूनिट–V

9. कोई चार प्रश्न कीजिए :

(क) संवेदी हानि

(ख) पठन-अक्षमता

(ग) आर्थिक विविधता

(घ) एकीकृत शिक्षा

(ङ) समावेशी स्कूल

(च) सहायक प्रौद्योगिकी

(छ) समावेशन में माता-पिता की भूमिका

(ज) समावेशन में नवाचार पद्धति। 2×4=8

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। **ਚਾਰ** ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ। **ਪੰਜਵਾਂ** ਯੂਨਿਟ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ–I

1. ਸੰਮਿਲਤ ਸਕੂਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋ। 8

2. ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਓ। 8

ਯੂਨਿਟ–II

3. ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ। 4,4

4. ਸੀ.ਡਬਲਯੂ.ਵੀ.ਆਈ. ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। 8

6. ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਰ.ਸੀ.ਆਈ. ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰੋ। 8

8. ਆਰ.ਟੀ.ਈ. 2010 ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਘਟਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਕੋਈ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ :

(ੳ) ਸੰਵੇਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ

(ਅ) ਡਿਸਲੈਕਸੀਆ

(ੲ) ਆਰਥਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ

(ਸ) ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ

(ਹ) ਸੰਮਿਲਤ ਸਕੂਲ

(ਕ) ਸਹਾਇਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ

(ਖ) ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

(ਗ) ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਪੱਧਤੀਆਂ। $2 \times 4 = 8$

(i) Printed Pages : 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 9 **Sub. Code : 8 0 5 8**

Exam. Code : 1 1 0 3

B.Ed. 4th Semester

(2042)

UNDERSTANDING THE SELF (In all Mediums)

Paper : F-4.4

Time Allowed : Three Hours] **[Maximum Marks : 40**

Note :— (1) Attempt five questions in all.

(2) Attempt any one of the two questions from each of Units I, II, III and IV.

(3) Unit V, Question No. IX is compulsory.

UNIT—I

I. Describe the Self Perception Theory. 8

II. What is self-esteem ? How can it be developed ? Outline the techniques. 8

UNIT—II

III. How do Family and Gender affect identity of self ? 8

IV. Discuss the role of positive thinking in self development. 8

UNIT—III

V. Explain the influence of peer group and media on identity formation. 8

VI. Discuss the role of schooling in developing a humanistic and national identity. 8

UNIT—IV

VII. What is self regulation ? Discuss its importance and techniques. 8

VIII. Describe ways of resolving interpersonal and intra-personal conflicts. 8

UNIT—V

IX. Answer in brief :

(i) What is the meaning of Self Realisation ?

(ii) How does individual contribute to development of Society ?

(iii) What is peaceful living ?

(iv) What is empathic listening ? 2×4=8

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— (1) सभी में से **पांच** प्रश्न हल कीजिए।

(2) यूनिट I, II, III और IV प्रत्येक में दिए गए दो प्रश्नों में से **एक** प्रश्न करें।

(3) यूनिट-V, प्रश्न संख्या IX अनिवार्य है।

यूनिट–I

I. आत्म धारणा सिद्धांत का वर्णन करें। 8

II. स्वाभिमान क्या है ? इसे कैसे विकसित किया जा सकता है ? इसकी तकनीकों को रेखांकित करें। 8

यूनिट–II

III. स्वयं की पहचान को परिवार और लिंग कैसे प्रभावित करते हैं ? 8

IV. आत्मविकास में सकारात्मक सोच की भूमिका की विवेचना कीजिए। 8

यूनिट–III

V. पहचान निर्माण पर समकक्ष समूह और मीडिया के प्रभाव की व्याख्या करें। 8

VI. मानवतावादी और राष्ट्रीय पहचान विकसित करने में स्कूली शिक्षा की भूमिका पर चर्चा करें। 8

यूनिट–IV

VII. स्व-नियमन क्या है ? इसके महत्व और तकनीकों की चर्चा कीजिए। 8

VIII. पारस्परिक और अंतर-व्यक्तिगत संघर्षों को हल करने के तरीकों का वर्णन करें। 8

यूनिट–V

IX. संक्षेप में उत्तर दें :

(i) आत्म-ज्ञान का क्या अर्थ है ?

(ii) समाज के विकास में व्यक्ति-विशेष किस प्रकार योगदान देता है ?

(iii) शांतिपूर्ण जीवन क्या है ?

(iv) परानुभूति को सुनना क्या है ? 2×4=8

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— (1) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

(2) ਯੂਨਿਟ I, II, III ਅਤੇ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ **ਦੋ** ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

(3) ਯੂਨਿਟ-V, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **IX** ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ–I

I. ਸਵੈ ਧਾਰਨਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 8

II. ਸਵੈ-ਮਾਣ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਣਾਓ। 8

ਯੂਨਿਟ-II

III. ਸਵੈ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ? 8

IV. ਸਵੈ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੋਚ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-III

V. ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਪੀਅਰ ਗਰੁੱਪ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 8

VI. ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-IV

VII. ਸਵੈ-ਨਿਯਮ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

VIII. ਅੰਤਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਨਿੱਜੀ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-V

IX. ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(i) ਸਵੈ-ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?

(ii) ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ?

(iii) ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ ?

(iv) ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ ਕੀ ਹੈ ?

2×4=8

(i) Printed Pages : 4 — Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code : | 8 | 0 | 5 | 9 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 0 | 3 |

B.Ed. 4th Semester

(2042)

READING AND REFLECTING ON TEXT (In all Mediums)

Paper : F–4.5

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 40

Note :— Attempt one question from each of the unit I to IV. Each question carries 8 marks. Unit-V will be compulsory with four short answers. Each question will be of 2 marks.

UNIT–I

1. What is the role of Language as a means of construction of reality and gaining experience ? 8

2. Explain the role of school language in classroom instruction. 8

UNIT–II

3. What are the basic ways to develop language and linguistic skills ? 8

4. Explain cognitive based reading and stages of learning to read. 8

UNIT–III

5. Explain the various levels of reading comprehension. 8

6. What are the various methods of reading ? 8

UNIT–IV

7. How evaluation of Reading skills can take place ? 8

8. Enlist and explain the remedies to enhance reading. 8

UNIT–V

9. Answer the following :

   (a) What do you mean by mechanics of reading ? 2

   (b) Discuss the term multilingualism. 2

   (c) Explain reflective reading. 2

   (d) Explain the term reading skills. 2

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— यूनिट I से IV प्रत्येक में से एक-एक प्रश्न करें। प्रत्येक प्रश्न के 8 अंक हैं। यूनिट-V चार संक्षिप्त उत्तरों के साथ अनिवार्य होगा। प्रत्येक प्रश्न के 2 अंक होंगे।

यूनिट–I

1. वास्तविकता के निर्माण और अनुभव प्राप्त करने के साधन के रूप में भाषा की क्या भूमिका है ? 8

2. कक्षा निर्देश में स्कूली भाषा की भूमिका की व्याख्या करें। 8

यूनिट–II

3. भाषा और भाषाई कौशल विकसित करने के मूल तरीकें क्या हैं ? 8

4. संज्ञानात्मक आधारित पठन और पढ़ने के लिए सीखने के चरणों की व्याख्या करें। 8

यूनिट–III

5. पढ़ने की समझ के विभिन्न स्तरों की व्याख्या करें। 8

6. पढ़ने के विभिन्न तरीकें क्या हैं ? 8

यूनिट–IV

7. पठन कौशलों का मूल्यांकन कैसे हो सकता है ? 8

8. अध्ययन बढ़ाने के उपायों को सूचीबद्ध करें और समझाएं। 8

यूनिट–V

9. निम्नलिखित के उत्तर दीजिए :

(क) पढ़ने की प्रक्रिया से आपका क्या मतलब है ? 2

(ख) बहुभाषावाद शब्द पर चर्चा करें। 2

(ग) प्रतिबिंबित पढ़ने की व्याख्या करें। 2

(घ) पढ़ने के कौशल शब्द की व्याख्या करें। 2

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :– ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 8 ਅੰਕ ਹਨ। ਯੂਨਿਟ-V **ਚਾਰ** ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਯੂਨਿਟ–I

1. ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ? 8

2. ਕਲਾਸਰੂਮ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਹੁਨਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਰੀਕੇ ਕੀ ਹਨ ? 8

4. ਬੋਧਾਤਮਕ ਆਧਾਰਿਤ ਰੀਡਿੰਗ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਮਝ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 8

6. ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਕੀ ਹਨ ? 8

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? 8

8. ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਮਝਾਓ। 8

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਹੇਠ ਦਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(ੳ) ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 2

(ਅ) ਬਹੁਭਾਸ਼ਾਈ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 2

(ੲ) ਰਿਫਲੈਕਟਿਵ ਰੀਡਿੰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 2

(ਸ) ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਹੁਨਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 2

(i) Printed Pages : 4 Roll No. ....

(ii) Questions : 9 Sub. Code : | 8 | 0 | 6 | 3 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 0 | 3 |

B.Ed. 4th Semester

(2042)

HEALTH AND PHYSICAL EDUCATION (In all Mediums)

Paper : E-4.1 & 4.2, Opt. (iii)

Time Allowed : Three Hours] **[Maximum Marks : 40**

Note :— Attempt FIVE questions in all. Question No. IX (Unit-V) which is compulsory. Each part will carries 2 marks and selecting ONE question each from Units I to IV. Each question carries 8 marks.

UNIT—I

I. Define Health Education. Explain its importance.

II. Explain the meaning and objective of physical education in schools.

UNIT—II

III. Write short notes on the following :—

(a) Food Habits

(b) Malnutrition.

IV. Define communicable diseases and explain the symptoms of AIDS.

UNIT—III

V. Explain the techniques and benefits of Surya Namaskar.

VI. Define good postures. What is the importance of good postures ? Explain in detail.

UNIT—IV

VII. Draw a layout of Kho-Kho ground and write its rules and regulations.

VIII. Define recreation. How we can organise a recreation game in school ?

UNIT—V

IX. Write short notes on the following :—

(a) Objectives of health education.

(b) Elements of Balanced Diet.

(c) Define Stress and Depression.

(d) Athletic Meet.

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— सभी में से पांच प्रश्न करें। प्रश्न नं. IX (यूनिट-V) जो कि अनिवार्य है। प्रत्येक भाग के 2 अंक होगें और यूनिट I से IV तक में से एक प्रश्न का चयन करें। प्रत्येक प्रश्न के 8 अंक है।

यूनिट–I

I. स्वास्थ्य शिक्षा को परिभाषित करें। इसके महत्व की व्याख्या कीजिए।

II. स्कूलों में शारीरिक शिक्षा के अर्थ और उद्देश्य की व्याख्या करें।

यूनिट–II

III. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखिए :

(क) भोजन की आदतें

(ख) कुपोषण।

IV. संचारी रोगों को परिभाषित कीजिए तथा एड्स के लक्षणों की व्याख्या कीजिए।

यूनिट–III

V. सूर्य नमस्कार की प्रक्रियाओं और लाभों की व्याख्या करें।

VI. अच्छे आसनों को परिभाषित करें। अच्छे आसनों का क्या महत्व है ? विस्तार में व्याख्या करें।

यूनिट–IV

VII. खो-खो मैदान का एक खाका खींचें और इसके नियमों और शर्तों को लिखें।

VIII. मनोरंजन को परिभाषित कीजिए। हम विद्यालय में एक मनोरंजन खेल का आयोजन कैसे कर सकते है ?

यूनिट–V

IX. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखिए :

(क) स्वास्थ्य शिक्षा के उद्देश्य।

(ख) संतुलित आहार के तत्व।

(ग) तनाव और अवसाद को परिभाषित करें।

(घ) एथलेटिक मीटिंग।

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ IX (ਯੂਨਿਟ–V) ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 8 ਅੰਕ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ–I

I. ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ।

II. ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-II

III. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ

(ਅ) ਕੁਪੋਸ਼ਣ।

IV. ਸੰਚਾਰੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ ਅਤੇ ਏਡਜ਼ (AIDS) ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-III

V. ਸੂਰਜ ਨਮਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

VI. ਚੰਗੇ ਆਸਣ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਚੰਗੇ ਆਸਣ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ? ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਓ।

ਯੂਨਿਟ-IV

VII. ਖੋ-ਖੋ ਮੈਦਾਨ ਦਾ ਖਾਕਾ ਬਣਾਓ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੋ।

VIII. ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ। ਅਸੀਂ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਖੇਡ ਕਿਵੇਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ?

ਯੂਨਿਟ-V

IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਸਿਹਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼।

(ਅ) ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਤੱਤ।

(ੲ) ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

(ਸ) ਐਥਲੈਟਿਕ ਮੀਟ।

Exam. Code: 1103
Sub. Code: 8064

2072

B.Ed. (General)-Fourth Semester

Paper E-4.1/4.2 [Opt. (iv)]: Human Rights and Peace Education

(Same for USOL candidates of 4th Semester)

(In all mediums)

Time allowed: 3 Hours

Max. Marks: 40

NOTE: *Attempt five questions in all, including Question No. IX (Unit-V) which is compulsory and selecting one question each from Unit I-IV.*

x-x-x

UNIT – I

I. Write a note on the history of human rights. (8)

II. Discuss the need and scope of human rights education. (8)

UNIT - II

III. How can school be the best agency of human rights education? (8)

IV. Discuss the role of education in promoting human rights. (8)

UNIT - III

V. Write an essay on the aims and objectives of peace education. (8)

VI. Critically analyze the role of education for world peace. (8)

UNIT - IV

VII. Explain Constitutional provisions vis-a-vis peace values. (8)

VIII. Elaborate the role of IAEWP in promoting peace education. (8)

UNIT - V

IX. Attempt the following:-

नोट: किन्हीं **पाँच** प्रश्नों के उत्तर दें। प्रत्येक भाग **(1-4)** से एक–एक प्रश्न का चयन करें। **प्रश्न–9 (भाग–5) अनिवार्य** है।

-*-*-*-

भाग–1

1. मानवाधिकारों के इतिहास पर टिप्पणी लिखिए।
2. मानव अधिकार शिक्षा की आवश्यकता और कार्यक्षेत्र की विवेचना कीजिए।

भाग–2

3. स्कूल, मानव अधिकार शिक्षा की सर्वोत्तम एजेंसी कैसे हो सकता है?
4. मानव अधिकारों को बढ़ावा देने में शिक्षा भूमिका की विवेचना कीजिए।

भाग–3

5. शांति शिक्षा के उद्देश्यों और लक्ष्यों पर निबंध लिखिए।
6. विश्व शांति के लिए शिक्षा की भूमिका का आलोचनात्मक विश्लेषण कीजिए।

भाग–4

7. शांति मूल्यों की तुलना में सवैधानिक प्रावधानों की व्याख्या कीजिए।
8. शांति शिक्षा को बढ़ावा देने में IAEWP की भूमिका का विस्तारपूर्वक वर्णन कीजिए।

भाग–5

9. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर दीजिए:–
   - (क) शांति शिक्षा क्यों महत्वपूर्ण है?
   - (ख) मानवाधिकार शिक्षा में गैर सरकारी संगठनों की क्या भूमिका है?
   - (ग) मौजूदा सामाजिक परिदृश्य में मानवाधिकार कैसे महत्त्वपूर्ण है?
   - (घ) शान्ति शिक्षा को बढ़ावा देने में यू.एन.ओ. की क्या भूमिका है?

-*-*-*-

ਨੋਟ: ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 9 (ਭਾਗ-5) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਗ (1-4) ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਲ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

-*-*-*-

ਭਾਗ-1

1. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੋ।
2. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਕਾਰਜਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ-2

3. ਸਕੂਲ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਰਵੋਤਮ ਏਜੰਸੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?
4. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ-3

5. ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਟੀਚਿਆਂ 'ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖੋ।
6. ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ।

ਭਾਗ-4

7. ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
8. ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ IAEWP ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਭਾਗ-5

9. ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ:-
   - (ੳ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ?
   - (ਅ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ?
   - (ੲ) ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ?
   - (ਸ) ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ UNO ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ?

-*-*-*-

(i) Printed Pages : 4

(ii) Questions : 9

Roll No. ....

Sub. Code : | 8 | 0 | 7 | 9 |

Exam. Code : | 1 | 1 | 0 | 3 |

B.Ed. 4th Semester

1059

ENVIRONMENTAL EDUCATION

Paper–E-4.1/4.2 Opt (III) (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 40

Note :— Attempt one question from each of the Units I-IV, Unit V is compulsory.

UNIT—I

1. Describe the concept of population and community.

OR

2. Discuss any programme for school to strengthen the environmental education. 8

UNIT–II

3. Discuss the main features of Fresh Water Ecosystem.

OR

4. Classify the natural resources. How can we conserve endangered species ? 8

UNIT—III

5. Suggest ways to control environmental pollution.

OR

6. Describe the disaster management phase before the floods. 8

UNIT—IV

7. Give a brief account of Save Tiger Project.

OR

8. Rain water harvesting and Eco Schools. 8

UNIT—V

9. (i) Biotic and Abiotic factors. 2

(ii) Conservation of Air. 2

(iii) Eco tourism. 2

(iv) Inter disciplinary approach to environmental education. 2

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— यूनिट I-IV में प्रत्येक में से एक प्रश्न करें। यूनिट V अनिवार्य है।

यूनिट—I

1. जनसंख्या और समुदाय की अवधारणा का वर्णन करें।

अथवा

2. पर्यावरणीय शिक्षा को मजबूत करने के लिए स्कूल के किसी भी कार्यक्रम पर चर्चा करें। 8

यूनिट—II

3. ताजा पानी पारिस्थितिकी तंत्र की मुख्य विशेषताओं पर चर्चा करें।

अथवा

4. प्राकृतिक संसाधनों का वर्गीकरण करें। हम लुप्तप्राय प्रजातियों का संरक्षण कैसे कर सकते हैं ? 8

यूनिट—III

5. पर्यावरणीय प्रदूषण को नियंत्रित करने के उपाय सुझाएं।

अथवा

6. बाढ़ से पहले आपदा प्रबंधन चरण का वर्णन करें। 8

यूनिट—IV

7. सेव टाइगर प्रोजेक्ट का संक्षिप्त विवरण दें।

अथवा

8. वर्षा जल संचयन और इको स्कूल। 8

यूनिट—V

9. (i) जैविक और अजैविक कारक। 2

(ii) वायु का संरक्षण। 2

(iii) इको टूरिज्म। 2

(iv) पर्यावरणीय शिक्षा के लिए अंतर-अनुशासनिक दृष्टिकोण। 2

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :– ਯੂਨਿਟ I-IV ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ V ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ–I

1. ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

2. ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ–II

3. ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਪਰਿਸਥਿਤਕੀ ਤੰਤਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

4. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸੰਸਾਧਨਾ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕਰੋ। ਅਸੀਂ ਲੁਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ? 8

ਯੂਨਿਟ–III

5. ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਉ।

ਜਾਂ

6. ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਾਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 8

ਯੂਨਿਟ–IV

7. ਸੇਵ ਟਾਈਗਰ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਜਾਂ

8. ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਈਕੋ ਸਕੂਲ। 8

ਯੂਨਿਟ–V

9. (i) ਜੈਵਿਕ ਅਤੇ ਅਜੈਵਿਕ ਕਾਰਕ 2

(ii) ਹਵਾ ਦਾ ਸੰਰਖਿਅਣ 2

(iii) ਈਕੋ ਟੂਰਿਜ਼ਮ 2

(iv) ਵਾਤਾਵਰਣਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਅੰਤਰ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ। 2